

РЕЛИГИЈА, ПРАВО, ТРАДИЦИЈА

УДК:
316.74:2
Прегледни
рад

Српска политичка мисао
број 3/2011.
год. 18. vol. 33.
стр. 245-265.

Мирољуб Јевтић

Факултет политичких наука, Београд

МУЛТИКУЛТУРНО ДРУШТВО И РЕЛИГИЈА *

Сажетак

Идеја мултикултурности је доминанта идеја о регулисању односа међу припадницима разних култура и религија у Западној Европи, Северној Америци и Океанији. Она почива на претпоставци да је будућност света у мешању различитих култура, а њихова коегзистенција је сасвим могућа у условима равноправности и уз постојање секуларних политичких поредака. У ову идеју су уложена велика средства и много снага. Време је међутим показало да то није остварив циљ. И о томе су се отворено изјаснили сви водећи политичари Западне Европе.

Кључне речи: мултикултурно друштво, религија, сукоби, мешање култура, неостваривост

Целокупан систем односа у Европској унији од њеног настанка била је идеја мултикултуралности. Прво је требало превазићи националне разлике између две најважније земље "Заједнице

* Ово је рад у оквиру пројекта 179008 Министарства просвете и науке Републике Србије

за угаљ и челик" Француске и Немачке, а онда и између осталих земаља које су се полако прикључивале будућој унији. У прво време то је било успостављање односа између различитих нација које су углавном припадале двома формама хришћанства протестантизму и римокатолицизму. А касније са прикључивањем Грчке то се питање проширило на мало вишем нивоу, јер је културни модел Грчке православни. А православље је имало поприлично друкчију историју у односу на прве две форме хришћанства. То међутим није била посебна препрека. Православна Грчка се ипак са временом уклопила у европски миље. Зато што су корени православља исти као и корени римокатолицизма и протестантизма дошло је до уклапања. То је управо једно од важнијих питања којим се бави политикологија религије као млада научна дисциплина¹⁾.

Али касније се десило због недостатка радне снаге, као последице смањења броја рађања у Европи да су земље ЕУ морале да отворе границе за прилив радне снаге из других нехришћанских делова света. Тако се расна, лингвистичка и посебно религиозна слика Европе усложнила. Потреба за хармоничним односима свих тих људи представљала је питање који модел међусобних односа прихватити. Увиђајући неминовност заједничког живота и потребу опстанка европске земље су као модел регулисања заједничких односа различитих култура прихватили мултикултуралност. Тачније егзистенцију различитих култура на своме тлу у пуној равноправности. При томе је тај заједнички модел имао различите варијанте. Енглеска односно, Велика Британија је прихватила модел коегзистенције различитих култура као трајну чињеницу²⁾, док је Француска изабрала пут асимилације новодошлих. Али полагао уз поштовање различитости и уз идеју да је могуће развити појам Француза који би био далеко шири него у прошлости и подразумевао да поред постојања нпр. религијских особености сви људи буду Французи.

Тај се модел неговао као једини владајући модел до прве деценије 21. века. Било је и до тада противуречности између различитих култура. Али је генерална концепција владајућих снага, било које идеолошке припадности, била да је мултикултуралност будућност и да се мора деловати у том циљу. Међутим те противуречности су почеле да повремено изазивају озбиљне проблеме. Тако да су се у теорији прво стидљиво појављивала упозорења да

1) Мирољуб Јевтић, „Political Science and Religion“, *Политикологија религије*, бр. 1/2007, год. 1.

2) Chris Allen, „Fear and Loathing: The Political Discourse in Relations to Muslims and Islam in The British Contemporary Setting“, *Политикологија религије*, бр. 2/2010, год. 4.

је мултикултуралност оптерећена озбиљним тешкоћама и да неће бити тако лако остварити је. Та су упозорења била спорадична и јеретичка. И прво су била игнорисана, а касније ако би се понављала изазивала су озбиљне критике са штетним последицама по личну судбину оних који су их износили. Због тога су се многи теоретичари, који су се овим феноменом бавили суочени са препрекама повлачили и избегавали да говоре шта стварно мисле³⁾.

Правиле су се идеализоване пројекције односа међу различитим културама, које су све више одударале од стварности. Говорећи о томе познати француски аналитичар и новинар једног од најпопуларнијих француских дневних листова "Монда" Жан Пјер Перонсел Игоз вели "... скоро тридесет година новинарства, највише у служби најгледнијег франкофонског дневног листа, научило ме бар једној ствари: без много буке, током овог временског периода, слобода изражавања се непрестано сужавала... Истраживач, Александар дел Вал, се као и новинари, суочио са тим сваким даном све дужим списком тема о којима се не може слободно говорити... Међу њима Ислам, исламизам, муслимани... међу њима, такође, Сједињене Америчке Државе, Американци, њихови обичаји и њихови производи. Још постоји неколико мањих пукотина, неколико малих издавачких или новинарских изузетака, неколико малих простора одважности, али се они све више смањују и данас је све теже у Европи, Француској посебно, слободно изнети једно виђење стварности... чим се ради о муслиманима или Американцима. Одважни момци који су се усудили, одмах су били означени као непријатељи универзалног братства, а ако би инсистирали били су оптужени за расизам, фашизам или чак нацизам»⁴⁾.

Врхунац свега тога био је текст сада већ покојног америчког политиколога Семјуела Хантингтона о сукобу цивилизација⁵⁾. Према великом броју анализа то је био најчитанији текст из области међународних односа од краја другог светског рата. Питање зашто је текст био најчитанији настало је већ на основу наслова: "Судар цивилизација". Од краја Другог светског рата целокупни напори међународне заједнице пре свега ОУН били су концентрисани управо на пропагирању идеје да су цивилизације засноване на различитим религијама уклопљиве једна у другу и да свет иде ка вечитом

3) Мирољуб Јевтић, «Политикоректност и екстремизам», *Свободна мисл*, бр. (1569), 7-8/2006, ИССН 0869-4435, Москва.

4) Игоз у предговору књизи Александар дел Вал, *Исламизам и Сједињене Државе, алијанса против Европе*, Службени лист, Београд, 1998, стр. 309–310.

5) Семјуел Хантингтон, „Судар цивилизација“, у *Националне мањине - У међународном и југословенском правном поретку*, Београд, 1997.

миру заснованом на мултикултуралности. А основ за све то је стварање цивилног друштва. Зато су се политичке науке претвориле у неку врсту агитпропа чији је основи циљ био да пропагирају идеје цивилног друштва. Уместо да се баве озбиљном анализом ове науке су у великом делу својих истраживања биле идеолошка прича, ништа мање штетна по истину него комунистичка или нацистичка пропаганда. Само што су захваљујући завијености у либералну форму ове чињенице биле теже видљиве. Нормално било би неправедно према великом броју политиколога који су честито радили свој посао оптужити све политикологе да су уместо научника били и остали идеолози цивилног друштва. Али је исто тако тачно да је то владајући правац у западној политикологији од краја Другог светског рата. И ту нема изузетка. Најтипичнији пример такве научне праксе под знацима навода је исто тако чувена књига Франсиса Фукујаме о крају историје. Књига је исто као и Хантингтонова почела као чланак⁶⁾. Није случајно ни што се Хантингтон појавио после Фукујаме. Фукујамина идеја да је настао крај идеологија после победе либералне идеје над комунизмом који је колабирао падом берлинског зида, последица је опијености Запада том победом. Али скоро одмах после тога појавио се Хантингтон са текстом који је изразио сумњу у Фукујамина предвиђања. До тада скоро све студије политикологије у било којој од развијених земаља Запада биле су у том возу о коме говори Жан Пјер Перонсел Игоз. Зато су идеје Хантингтона биле јеретичке и дочекан су на нож. Критике Хантингтона су биле толико јаке, да је чак и он, човек са огромним угледом, морао да одступа од својих ставова и да их релативизује.

Зато је за нас важно да кажемо шта је то Хантингтон рекао и шта је то толико изиритирало међународну научну, али пре свега политичку јавност. Хантингтон је супротно Фукујама тврдио да је тешко говорити о крају идеологија и тријумфу либералне идеје, јер се у огромним деловима света народ инспирише цивилизацијским вредностима у чијим је основама религија. Тако да те вредности не дозвољавају да се либерална идеја прихвати у њиховим подручјима деловања. Следствено томе ови делови планете имају своје идеолошке системе који су различити па чак и непријатељски расположени према либералним идејама, што може да изазове сукобе. Али прича о сукобима коју спочитавају Хантингтону није нешто за шта је он говорио да се мора неизбежно десити и он је зато неправедно оптужен. Хантингтон је у ствари рекао "Цивилизацијски идентитет постајаће све значајнији у будућности, а свет ће у великој мери бити обликован интеракцијама седам или осам

6) Франсис Фукујама, „Крај историје“, *Трећи програм* бр. 84/1990.

главних цивилизација, то су Западна, Исламска, Конфучијанска, Јапанска, Хинду, Словенско-православна, Латиноамеричка и вероватно, Афричка цивилизација. Најзначајнији сукоби у будућности збиваће се дуж културних демаркационих граница који деле ове цивилизације једну од друге"⁷⁾. Објашњавајући даље зашто ће до сукоба цивилизација можда доћи и шта је најважнија разлика међу њима Хантингтон каже " ...разлике међу цивилизацијама нису само стварне, оне су и суштинске.

Цивилизације се једна од друге разликују по историји, језику, култури, традицији и, што је најзначајније, религији. Припадници различитих цивилизација имају различите погледе на однос између Бога и човека, појединца и групе, грађанина и државе, родитеља и деце, мужа и жене, као и различите погледе на релативан значај права и одговорности, слободе, ауторитета, једнакости и хијерархије. Ове разлике представљају резултат векова. Оне неће ускоро нестати. Оне су кудикамо фундаменталније од разлика између политичких идеологија и политичких режима. Различитост нужно не значи сукобе, а сукоб нужно не значи насиље.

Вековима, међутим, разлике међу цивилизацијама производиле су најдуготрајније и најсуровије сукобе"⁸⁾. Према томе јасно је да Хантингтон није мислио да до сукоба мора обавезно да дође. Али је зато био изричит. Разлике између различитих цивилизација су пре свега засноване на различитим религијама. Како су догматски системи различитих религија дијаметрално супротни а често и непријатељски једни према другима, то такве разлике могу да изазову сукобе. Али Хантингтон није рекао да оне морају да изазову сукобе зашта је неправедно оптуживан. Због тих напада упркос свом огромном ауторитету Хантингтон је у својим каснијим радовима чак и ублажио своје ставове и говорио о њима на друкчији мултикултурализму прилагођен начин. Зашто је то тако није тешко погодити. Запад предвођен САД је уложио милијарде долара у мултикултурни пројекат у који је веровао и без кога није видео излаз за развијање либералног капитализма. Диктатура људских права коју је Запад наметнуо као модел понашања развила је индивидуализам, до екстрема довела еманципацију жена, што је убило породицу⁹⁾. Деца су престала да се рађају а привреда се развијала до невероватних и незамисливих граница. За такву привреду било

7) Семјуел Хантингтон, исто, стр. 329.

8) Исто, стр. 330.

9) Мирољуб Јевтић, „Religion and Relations between Genders“, *Политикологија религије*, бр. 1/2008, год. 2.

је потребно и тржиште и радна снага. А не можете да очекујете да продајете робу онима са којима сте у непријатељству. Са друге стране ако не производите довољан број деце на природан начин немате ни довољан број радника да опслужује привредног цина. Било је неопходно увозити радну снагу из региона света где је има. А то су у принципу људи који припадају различитим културама. Тако да се мултикултурализам наметнуо као једино решење. При томе су друштвени посленици и аналитичари видевши потребу новодошних да се уклопе поверовали да ће се они задовољавајући економске потребе, које код куће нису могли задовољити, одрећи културних разлика које су их разликовале од средине домаћина. Зато су се и развиле теорије о мултикултурализму, засноване на материјализму¹⁰⁾. Видело се да се материјализам показује као једино решење за различите религијске системе па се материјализам и атеизам форсирао.

У САД је било нешто друкчије. За разлику од Европе која углавном има једноконфесионалну средину и где је једна религија била доминантна у САД имамо мноштво протестантских верских заједница које су све мањинске. Тако да им секуларни карактер друштва одговара¹¹⁾. Дакле у хришћанској Европи се као услов без кога мултикултурализам није могућ развијала критика и маргинализовање владајућих црква римокатоличке и протестантских, пре свега евангеличке и реформатске. За разлику од тога у САД где је религијска слобода у условима секуларне политичке организације била услов за развој сматрало се да ће се попут разних протестантских деноминација понашати и муслимани, хиндуси и будисти када буду дошли. Дакле ту се није тако нападао на хришћанске вредности се то могло као што је случај у Европи, већ се мислило да ће се поменути нехришћани утопити у амерички плуриконфесионални модел. Па ће остајући своји прихватити амерички начин живота и секуларни принцип организације.

У прво време је изгледало да је то заиста и могуће. Прве генерације усељеника које су пристигле у развијену Западну Европу и САД су нашавши се у средини без држављанства, са малим степеном образовања понашали снисходљиво и служили мимикријом. При томе им њихова религијска уверења дају велике могућности за то¹²⁾ А у исламу је као један од најважнијих института

10) John Rex, „Secular Substitutes for Religion in the Modern World“, *Политикологија религије*, бр. 1/2007, год. 1.

11) „Secularism versus Religion“, *Политикологија религије*, бр. 2/2009, год. 3.

12) Нпр. муслимани имају право на основу Курана 16, ајет 106, да када им то треба да прикрију истину.

који се примењује у односима са немуслиманима наведен такијах. Такијах сами муслимани дефинишу овако: «Један од најчешће погрешно схваћених видова шиизма јесте прибегавање прикривању или такијах. Шире значење овог појма, избегавање или клоњење од свих опасности, овде није од утицаја. Пре свега, наш циљ је разматрање оних врста прикривања при коме човек скрива своју религију, или поједине од својих верских обичаја, у околностима кад би то створило извесну или вероватну опасност, услед деловања оних који се противе његовој религији, или посебним религијским обичајима».¹³⁾ Дилему која би се могла поставити у вези са помињањем шиизма овде ваља отклонити податком да се такијах не заснива на неким посебним изворима, већ на самом Курану, који је јединствен и за суните и шиите. Односно на ајету «Онога ко занијече Аллаха, након што је у Њега вјеровоа – осим ако буде на то приморан, а срце му остане чврсто у вјери – чека Аллахова казна»¹⁴⁾, стога је то општеисламски институт, шиити су само више користили ово учење.

И то је трајало док им се нису родила деца. Та деца су најпре прошла кроз образовни систем и социјализовала се на исти начин на који су се социјализовали мали Енглези, Французи, Немци, Холанђани, Американци итд. И у том смислу нису имали нити имају икакав страх од околине у којој живе. Друго стекли су образовање исто па чак и веће од својих вршњака из домицилног становништва. И што је најважније регулисали свој статус постајући држављани. Сада они више нису имали разлога да се служе мимикријом, поготову што је владајућа култура стално истицала да се земље домаћини диче својом отвореношћу и да чак позивају новодошле да се не стиде да показују да имају друкчији идентитет од домаћина. А да све то не само што није штетно него је и услов за развој друштва. Дакле што је друштво шареније то је наводно успешније и просперитетније.

Користећи се тим погодностима нова генерација је почела да показује свој друкчији идентитет. И све је то на почетку деловало врло идилично. Кад изађете на улице Париза, Лондона, Минхена, Њујорка невероватно шаренило, које је заиста лепо. И нико објективан не може да не каже да је свет леп када је успео да изнедри такво богатство различитих култура. То је људима и домаћим и новодошлим дало прилику да нпр. у Паризу могу слушати коју

13) Мохамед Хосеин Табатабаи, *Шије у исламу*, издање Културног центра при амбасади Исламске републике Ирана у Београду, недатирано стр. 209.

14) *Куран с преводом*, Бесима Коркута, Издање Старјешинства исламске заједнице БиХ, Хрватске и Словеније, Сарајево, 1984, 4. издање сура 16 ајет 106.

год хоће музику: арапску, кинеску, јапанску, да једу храну из најудаљенијих делова планете, у бројним националним ресторанима да гледају људе обучене као за неку параду различитости .

И све је то не само било лепо него је лепо и данас. Али кад би различитост могла да се задржи на томе, то би за земље домаћине могло да буде супер. Али не може. Заједно са својом ношњом, кухињом, музиком итд. новодошли су донели и своју религију и своју политичку културу. Нема муслимана који може нпр. да прихвати да Израел држи под својом влашћу Јерусалим. Кад би на то пристао постао би веродоступник за шта га чекају паклене муке. Тако да су муслимани, који су дошли у Европу, донели са собом и непријатељство према Израелу а то је веома често, на срећу не код свих, изазвало и снажно антијеврејско осећање. Како у многим од земаља имиграције живе старе и етаблиране јеврејске заједнице то је ескалирало у озбиљне проблеме. Демонстрације против израелске политике на улицама Париза, Лондона, Хага, Брисла су се по правилу завршавале нападима на синагоге и јеврејске центре. Затим како су религије основ цивилизације, а религије имају непомирљиве догматске системе, новодошли су однос према другим религијама. који су гајили у сопственим земљама, пренели на тле земаља имиграције. И почели проповедима да указују на погрешну веру коју домаћини негују позивајући их усред Француске нпр. да напусте римокатолицизам и да постану муслимани. Али не само то, да се стало на проповедима то не би било проблем. То би се све уклапало у причу о слободи говора и вере¹⁵⁾. Новодошли су почели да намећу своје понашање умереним и на мултикултуралност васпитаним домаћинима. Осуђујући их чак што и они не промене своју погрешну веру за праву. Тако су нпр. чак и многи краткотрајни посетиоци Париза то могли да примете. Сви знају да муслимани морају да моле пет пута на дан где год да се нађу. Зато се веома често у ходницима париског метроа, док путници журе да би што пре стигли на линију која им треба сусрећу са муслиманима који простору ћебе на под, заузму пола пролаза и моле се, а при томе ометају друге путнике који од њих не могу да прођу до жељене метро станице. Те су акције и поступци постепено будиле неспокојство код појединих староседелаца који су реаговали прво вербално а затим и оснивањем политичких партија и удружења која су колективно упозоравала да ствари не иду у правцу у којем владе говоре да се иде и указивали на проблеме које имиграција и мултикултуралност носи. Као карактеристичан пример наводимо писмо које је

15) Zoran Matevski, „Religious Dialogue and Tolerance - Theoretical and Practical Experiences of Differences and Similarities“, *Политикологија религије*, бр. 1/2007, год. 1.

још давне 1989. године написао један функционер Националног фронта Француске. Писмо је на својој другој страници објавио можда најутицајнији француски дневни лист Монд. Насловљено је са "Против градитеља џамија". Аутор вели де је само 15 година раније, а то је значи 1974. у Француској било педесетак муслиманских богомоља у читавој земљи. При том се мисли не само на праве џамије него на све објекте који су привремено служили као места за молитву. А то могу бити куће, гараже, подруми итд. И додаје да их је те 1989 било више од 1000. Описујући шта те џамије значе аутор писма вели: "Муслимани који управљају тим џамијама настоје да их сада претворе у праве џамије са свим спољашњим симболима физичког и психолошког освајања француског тла. Њихови се захтеви све више озбиљно узимају у разматрање". И указује да су тада 1989. власти све више прихватале захтеве да се граде праве џамије у име слободе религије. А онда се пита "може ли се истовремено желети интеграције имиграната и олакшавање уношења ислама у Француску" и додаје "Интеграција претпоставља приближавање имиграната и Француза, једну францизацију страних маса присутних на нашем тлу". Ову чињеницу морамо разумети у смислу у коме смо и раније говорили да је француски начин пријема странаца подразумевао интеграцију а не праву мултикултуралност какву су желели Енглези. Затим аутор писма додаје "Али ислам иде сасвим супротно од тога. То је афирмација једног друкчијег идентитета, једног страног идентитета и често идентитета који је непријатељски према француском идентитету... Дакле Куран подразумева прописе... о породици, наслеђу, школи, браку. Када се очеви муслимани разводе од њихових жена подразумевају да се у Француској примени куранско право, проблем оних које називају алжирским мајкама ће се поставити у Паризу". Ова последња примедба подразумева објашњење. Према исламском праву деца обавезно приликом развода припадају очевима. Па се десило да су Францускиње удате за Алжирце и које су живеле у Алжиру приликом развода биле приморане да напусте Алжир али су деца обавезно припала оцу¹⁶). Тако да оне више нису могле да виђају своју децу. Тиме писац писма Монду, упозорава да слобода ислама у Француској подразумева рушење француског правног поретка и стављање жена у неравноправни положај. То се види из наставка писма у коме он каже ..."Не треба варати Французе. Логика усађивања ислама у Француску ће се претворити у питање примене персоналног права. На прагу 2000. године доћи ћемо у време Меровинга када се при-

16) Упореди са аустралијским искуством Абе W. Ата, „Adjustment and Complications of Catholic and Inter-faith Inter-marriages“, *Политикологија религије*, бр. 2/2007, год. 1.

мењивало различито право на Гало-Романе и Франке... Време је да захтевамо од наших политичара да покажу интелектуалну доследност. Признајем право руководиоцима ПРП (То је тада била водећа партија умерене деснице М.Ј.) и Социјалистичке партије да имају право да желе интеграцију имиграната, али нека онда кажу да су против изградње џамија. Ја им такође признајем право да буду за изградњу џамија, али нека онда кажу грађанима Француске, али пре избора да се отворено залажу за мултикултурно и друштво у коме ће живети више заједница". Говорећи зашто је против изградње џамија и он и Национални фронт чији је функционер он каже: "Што се тиче Националног фронта он је против изградње џамија у Француској, зато што је наша нација стара јединствена нација, зато што је хришћанство битан елемент њеног идентитета, и зато што је присуство освајачког ислама на нашем тлу велика опасност за будућност. Свуда где муслиманске и хришћанске заједнице живе или су живеле на истом тлу постоји сукоб. Сукоб у Либану, у Бугарској, у Јерменији у Азербејџану, на Косову, у Судану, у Египту, у Етиопији. Замислити да је мирољубива коезистенција између хришћана и муслимана, која нигде није била дуго могућа у свету, могућа на обалама Сене и Роне је илузија утопија: привидно пријатна данас а сигурно трагична сутра. Да би се одбранио идентитет Француске да би се заштитио грађански мир у зору трећег миленијума треба рећи не градитељима џамија"¹⁷⁾. Овакве реакције које су се појављивале само као писма читалаца и којима централне странице новина никада нису дозвољаване изазивале су отпор јачине урагана. Са свих страна су овакви политички ставови сатанизовани. Против људи који су употребљавали ове аргументе су коришћени сви видови сатанизације. Називани су шовинистима, па чак и нацистима како је рекао горе поменути Жан- Пјер Перонсел Игоз. Судски процеси су се смењивали један за другим, исто као и осуде. И читаво друштво се борило за остваривање мултикултурног модела.

Када се количина чињеница са порукама сличним порукама из цитираног писма умножила настао је текст Семјуела Хантингтона. Али Хантингтон није био Жан Мари ле Пен лидер Националног фронта. Његове примедбе нису могле бити одбачене уз оптужбе да је нациста или ксенофоб, блаже речено. Али улог је био велики. Мада је све оно што се дешавало на терену потврђивало информације из писма које смо цитирали и мада је ауторитет Хантингтона био велики, није било могуће дозволити да се мултикултурни мо-

17) „Contre les batisseurs de mosques“, *Le Monde*, 5.10.1989, стр. 2. Писмо је писао Жан Ив Ле Галу из Ил де Франс региона.

дел доведе у питање. Потрошене су огромне паре и троше се, маса људи живи од приче о мултикултурализму. Шта би било када би неко рекао да је мултикултурни модел немогућ? Протерати имигранте од којих многи имају држављанство, оставити бројна радна места празна. Изазвати поделе међу самим домицилним становништвом јер су се многи ородили са имигрантима. Имају зетове, унуче, тече, пашеноге... странце. Јавност напросто није била спремна да прогута такву причу. И зато је из свих расположивих оруђа наставила да пропагира могућност заједничког живота имиграната друге вере и домицилног становништва. Истовремено да свим расположивим средствима туче критичаре мултикултурализама.

Живот у плуралистичким друштвима је ипак пулсирао тако да су чињенице које су се виделе полако почеле да добијају значајнију политичку артикулацију. Зашто је то било тако одлично показује Семјуел Хантингтон. Описујући демонстрације које су окупили неколико хиљада људи у Сарајеву 1994. он каже да су окупљени муслимани, којима су главна подршка били Западњаци дакле САД, ЕУ, уместо да машу њиховим заставама у знак захвалности за помоћ махали заставама Саудијске Арабије и Турске. Описујући то Хантингтон вели: "18. априла 1994. две хиљаде људи се окупило у Сарајеву вијући заставе Саудијске Арабије и Турске. Машући тим заставама уместо заставама УН и НАТО или америчке заставе те Сарајлије су се идентификовале са својим муслиманима и рекли свету ко су њихови стварни и не баш стварни пријатељи"¹⁸⁾. Ако је то сам почетак Хантингтонове књиге онда је јасно шта је таквим податком хтео да постигне. Хтео је да каже да су САД и НАТО све учинили да у Босни победи муслиманска страна. И то не из било каквог разлога, већ да би помогли једине муслимане на свету, поред албанских, за које верују да могу бити либерални муслимани. За које би ислам био фолклор како што је хришћанство у Француској, а ти муслимани би били пример секуларне демократије и доказ да је Фукујама у праву. Ти муслимани би били пример за евентуалне промене у исламском свету у смислу преуређивања односа на основу либералних идеја. Али опрезнији људи попут Хантингтона су видели да је то само пуст сан и да од остваривања Фукујаминих идеја у Босни неће бити ништа. А ако неће бити ништа у Босни, где су муслимани најпозападњенији и најприлагођенији либералном поретку онда је јасно да неће бити ништа од либералних идеја нигде у исламском свету. Али милиони долара уложени уз тај пројект у Босни и милијарде у свету нису дали властима САД и НАТО да

18) Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1996, стр. 19.

одустану од идеје за коју им је Хантингтон најједноставнијим примером показао да је немогућа и да се математички речено либерализам може усадити у исламски свет исто као што се може решити квадратура круга¹⁹⁾. Поменути аутор се вешто подсмева Фукујами и његовим следбеницима, називајући их паметним а у ствари доказујући да то није тако, кад каже "Не тако давно многи паметни мушкарци и жене на Западу сматрали су да се свет приближава крају историје... Крај историје значио би стварно укидање закона џунгле... Ипак, данас ток догађаја све више обликује брутална сила и свирепост насиље ...одреди смрти хладно убијају ирачке дечаци који се усуђују да носе кратке панталоне и ирачке бербере који бријући браде чине грех по исламу, док америчке војнике оптужује њихова сопствена влада за бруталност и убијање невиних ирачких жена и деце... Ипак не само да су сви ти паметни мушкарци и жене погрешили, они су катастрофално, запањујуће погрешили... То је такође опомињући знак да они који обликују нашу судбину могу бити жртве сопствених маштарија и идеолошких усхићености, а у том случају имамо оправдани разлог за узбуну... Лидери Запада одбијају да мисле о најгорем. Али одбијајући да се размишља о најгорем јесте најбољи начин да се допусти да се најгоре догоди."²⁰⁾

Што је посебно важно и што се у овом тренутку САД тиче много више него што их се тиче Босна јесте ситуација у њима самима. И Хантингтон на исти начин показује да је мултикултурализам немогућ и са оним који припадају врло сличној култури, Латиноамеричкој заснованој на први поглед на римокатоличанству.

Радило се о томе да је била предложена референдумска расправа о смањивању државних дотација у Калифорнији за илегалне имигранте и њихову децу. У знак протеста на улице Лос Анђелеса изашло је 70.000 мексичких имиграната коју су махали мексичким заставама. То је изазвало гнев Американаца. Они су се питали, како вели Хантингтон, зашто ти људи траже бесплатно школовање за своју децу тражећи америчке паре а махали су мексичким заставама. Американци су сматрали да они који траже америчке паре морају махати америчким заставама. Као резултат тога две недеље касније одржане су демонстрације Американаца којих је било више. Они су махали америчким заставама. Они су били за усвајање тога предлога. Па је као резултат на каснијем референдуму 59%

19) Ли Херис, *Самоубиство разума - претња радикалног ислама Западу*, Данграф, Београд, 2009.

20) Исто стр. 11 и 12.

калифорнијских бирача усвојило одлуку да се смање давања за децу миграната²¹⁾

Све те чињенице су утицале да Хантингтон изађе са својим тезама. Али оне су као што смо рекли биле одбијене. Генералне слике од те 1993, када се појавио Хантингтонов текст биле су исте. Политичари су као папагаји понављали: мултикултурализам, мултикултурларизам... и прогонили свим могућим средствима оне који су указивали да то није остварив циљ.

Стање се нагло променило после 11.9.2001. године. Напад Ал Каиде на Светски трговински центар и зграду Пентагона изазвала је тренутно отрежњење. Оно је било последица чињенице да су захваљујући отворености Запада починиоци ових аката били људи који су дошли у САД користећи либерални систем вредности. А што је посебно важно сви ти људи били су финансирани од стране многих грађана "пријатељских" земаља какве су Саудијска Арабија, Кувајт, Емирати итд.

То је ипак било само привремено па је опет било по старом. Владајућа политика и призната и тетошена наука и публицистика је наставила да прича о мултикултурности као незаменљивом моделу коме Запад и свет треба да теже. При томе нико и даље није хтео да гледа чињенице. Највећу грешку начинили су Американци. Они су у борби против тероризма као идеологију изабрали извоз мултикултурларизма и на њему заснован модел западне политичке демократије. У то име је извршена инвазија на Авганистан и Ирак Америчким трупима је као идеолошка припрема усађивана идеја да иду да сруше диктатора Садама Хусеина да би народу који једва чека долазак Американаца помогли да изграде секуларну политичку демократију ала Американа. А да то исто уносе у Авганистан. У исто време под демократијом су подразумевали и слободу религије, али онако како су је они видели у својој земљи. При томе нису хтели да виде да ислам није хришћанство. И да нису и не могу бити исти. Због хиљаду ствари: услова настанка, улоге оснивача и много чега другог. На основу живота Исуса могло се основати секуларно друштво јер је он имао индиферентан однос према држави и политици. За разлику од тога оснивач ислама Мухамед био је истовремено веровесник, првосвештеник, шеф државе, врховни судија и командант војске. И он је пример који муслимани морају да следе ако желе да буду спашени после смрти на судњем дану. Зато муслимани морају имати верску државу, а она не може да прихвати да су религије равноправне, јер ислам не може да прихвати да су све

21) Samuel P. Huntington, исто, стр. 20.

вере исправне, као уосталом и хришћанство. Али док хришћанство своје непризнавање вера своди на приватну сферу, јер је држава секуларна, у исламу то није могуће. Тамо је догма у основи државе и самим тим дискриминација оних који нису муслимани постаје услов без кога исламске државе нема. Оба политичка система. и ирачки и авганистански, који још нису сасвим формиран, јер присуство Американаца ипак утиче на облик политичке организације, су то институционализовали. Обе државе и Афганистан и Ирак су формиране као исламске. Афганистан се тако и зове Исламска Република Афганистан²²⁾. И осим што је влада Хамида Карзаја, председника Афганистана савезник САД, све је друго остало исто. У Афганистану је мултикултуралност евро-америчког типа забрањена законом. Видело се то пре извесног времена када је један Афганистанац покушао да промени веру и да од муслимана постане хришћанин. Као резултат против њега је поведен кривични поступак у току кога је осуђен на смрт²³⁾. То саблазнило Европљане и Американце. Зато што они немају основне информације о томе како ислам третира такве ситуације. Шеријатско право по том питању је сасвим изричито. Сваког муслимана који промени веру због тога акта треба осудити на смрт²⁴⁾.

Што је посебно важно после првих осека због суревњивости западне средине после 11.9. муслимански имигранти су још снажније обновили своје активности. На све могуће начине они настоје да своје домаћине натерају да почну да се понашају као муслимани и да уместо својих обичаја и правних норми примењују исламске. Посебно карактеристично у томе смислу јесу карикатуре Мухамеда које су се појавиле у данским и у новинама још неких других земаља²⁵⁾. Масовни протести били су резултат појављивања тих карикатура. Тако да су многе редакције биле приморане да се извињавају да би себе поштеделе физичке угрозе којом им је запрећено.

Важне су биле демонстрације које су захватиле Француску и неке друге земље у Европи. Гомиле младих, француских држављана, али претежно северно-афричког порекла и муслимани по веро-

22) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html> (Доступно 28.2.2011)

23) <http://www.blic.rs/Vesti/Svet/233961/Avganistanac-osudjen-na-smrt-zbog-prelaska-u-hriiscanstvo> (доступно 28.2.2011)

24) *Куран...исто*, напомена 33, став 2, стр. 617.

25) <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/532731/Izvinjenje+zbog+karikature+Muhameda.html> (доступно 28.2.2011)

исповести, излетеле су на улицу и начиниле ужасан неред. Данима су горели аутомобили, контејнери и разбијани излози. Полиција је са њима водила прави мали рат. Посебно је важно да су се сво време демонстрација као координатори појављивали људи обучени у типичну одежду верних муслимана који су повицима Алаху екбер, каналисали отпор и показивали полиција ко је главни и са ким се мора преговарати ако се жели регулисање спора²⁶). И не само то, у сред престоница Запада муслимани су почели да прете онима који су их критиковали и за казну због тога их чак и убијали. Већ је постало опште место информација о убијању холандског реди-теља Теа Ван Гога од стране муслиманског имигранта²⁷). Убица је био холандско-марокански држављанин Мухамед Бујери. Према информацијама које се могу наћи, он је на то наведен најдиректније због чињенице да је у једној хашкој џамији неколико недеља пре убистава имам Фаваз, у својој проповеди прогласио Ван Гога непријатељем и молио се Богу да буде заражен неизлечивом болешћу.

Али све то није превршило меру. До превршења мере дошло је када су имигранти и њихови привремени посетиоци из иностранства организовали две крваве терористичке акције у Лондону и Мадриду. Више људи је изгубило живот. Свет је био шокиран. Посебно је био шокиран Лондон када се открило да су акције извршили људи који су били на вези британској обавештајној служби и за које су Британци и Американци мислили да су им под контролом . Најауторитативнију оптужбу против САД и Велике Британије за активно помагање терористима свуда па и на КиМ дао је посланик Лабуристичке партије и бивши министар у Блеровој влади Мајкл Мичер: “Мичер наводи ...да су Сједињене Државе дале зелено светло терористичким организацијама попут либанског Хезболаха да оперишу у Босни. У тој земљи... и на Косову налазиле су се десетине хиљада исламских бораца... Мање је познато... да је британска влада користила организацију Ал Мухацирун са седиштем у Лондону за регрутовање исламских екстремиста са британским пасошима за рат против Срба на Косову“⁽²⁸⁾.

Тада је мера превршена. Али улог био огroman. Милијарде су потрошене на мултикултурни модел. Људи су научени да тако мисле и имали развијен детектор да свакога ко се понаша као Ле

26) http://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89meutes_de_2005_dans_les_banlieues_fran%C3%A7aises (доступно 1.3.2011)

27) http://en.wikipedia.org/wiki/Theo_van_Gogh_%28film_director%29 (доступно 1.3.2011)

28) . BBC SERBIAN.com, subota 10. septembar 2005.

Пен, покојни Аустријанац Јерг Хајдер или Тео Ван Гог прогласе ксенофобом, чак и нацистом. И на том фону су добијени гласови. Било је немогуће политичарима да сада кажу да су ови људи били у праву. Али и то је имало границе. Имигранти нису престали да се понашају друкчије него до тада. Мала осека због страха после 11.9. или мадридских и лондонских бомбашких напада су само на кратко зауставили дискурс који је долазио из центара имиграције којим је отворено негирана сама суштина западне демократије.

И неко је морао да проговори. Проговарали су ту и тамо поједини високи функционери као нпр. Роко Бутиљоне италијански министар за везу са ЕУ. Он је у разговору за "Вечерње новости" на питање да ли је ислам опасност за Европу рекао "Јесте, ако мислимо на онај који је фундаменталистички и ригидан... а такође не трпи критике и убија оне који критикују као Теа Ван Гога у Амстердаму. Такав ислам јесте опасност"²⁹⁾. Али све то није био став читаве владе једне важне земље. Напротив био је то легитиман став легитимног политичара, али који се узимао као одступање од општег правила.

Време је показало да то није случајно када је говорећи о мултикултуларизму канцеларка Немачке Ангела Меркел рекла: "Покушаји да се у Немачкој изгради мултикултурно друштво су потпуно пропали"³⁰⁾. Она је рекла да је такозвани мулти-култи концепт, где људи живе једни поред других није функционисао и да имигранти морају да учине више да би се интегрисали. Нарочито да науче немачки"³¹⁾.

Али дуг мултикултуларизму се морао платити и оваква изјава није могла да иде тек тако. Јер се деценијама говорило супротно. И нису имигранти криви што су ту и што се не могу интегрисати већ Немци који су их звали не схватајући шта то на дужу стазу значи. Због тога је председник републике Кристијан Волф морао брже боље да каже да је ислам део Немачке као јудаизам и хришћанство³²⁾. Није требало дуго чекати да то изјави и председник британске владе. "Британски премијер Дејвид Камерон рекао је данас да се мултикултуларизам у Британији показао неуспешним и да би га требало заменити јасним осећајем националног идентитета који је отворен за све". Да не би било никакве сумње на кога

29) Жељко Пантелић, „Европа на прагу вечног мира“, *Вечерње новости*, 2.12.2004.

30) <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11559451> (доступан 1.3.2011)

31) <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11559451> (доступан 1.3.2011)

32) Исто

се мисли премијер Камерон је био врло директан. "Онда је најавио оштрији став према групама које промовишу исламски екстремизам, нагостивши да ће бити смањена издвајања из државне касе муслиманским организацијама које не чине ништа да би се супротставиле екстремизму"³³⁾.

Да би ствар била комплетна, да је мултикултуларизам пропао и у Француској, изјавио је и председник француске републике Никола Саркози 10.2.2011.³⁴⁾ И да би став био јасан он је то изјавио због ислама истичући да се мора створити "Француски ислам а не Ислам у Француској"³⁵⁾. Какву димензију тај став има види се из коментара који је изјаву председника Француске Саркозија пропратио. Коментатор вели: "Саркози, наравно, није дефинисао шта подразумева под француским исламом, али његови коментари углавном су протумачени као ехо реторике Жан Мари ле Пена, бившег лидера ултрадесничарске партије Национални фронт"³⁶⁾. Ако су људи протумачили да је ово ехо онога што је говорио ултрадесничар, то само може да се схвати као да је и председник републике сада дошао на исте позиције. Мада је формално представник једне друге партије. Али та друга партија је већинска. И ако он као представник те партије има право да одлучује у име Француза онда то значи да је са оваквим ставом ултрадесничарска политика ушла у сам врх француске администрације. Важно је да то није зато што је Саркози променио партију него што му се чини да је Пен у праву и да тако данас мисли већина Француза, иначе не би то рекао. А ако је то тачно, да тако мисли већина Француза, онда то само значи да је ле Пен био проницљивији од других и на време схватио неке ствари које други занесени идеолошким побудама и маштаријама, како нам вели опрезни Ли Херис, кога смо раније цитирали, назива паметнима који греше. А у ствари мислећи да нису паметни али то не сме отворено да каже. Према томе ако је ле Пен био паметнији од других, кога онда треба следити? Да ли њега који је паметнији или оне који су мање паметни од њега и који уместо да нас воде руковођени рационалним размишљањем нуде судбину какву је у "Вођи" описао Радоје Домановић? Вођи кога народ безпоговорно следи да би на крају од самог Вође чули да је слеп од рођења.

33) *Тањуг* | 05. 02. 2011. - 22:16h

34) <http://www.english.rfi.fr/france/20110228-fillon-warns-against-islam-debate> (доступно 1.3.2011)

35) Исто

36) Мустафа Тлили, „Нова решења за старе конфликте“, *Данас*, 18.3.2011, стр. 13, Београд.

На основу свега реченог постаје јасно да је са мултикултурализмом готово. Показало се да је он почивао на погрешним претпоставкама да је могуће остварити коегзистенцију различитих верских заједница, које би поштујући своје унутрашње вредности могле да прихвате државни оквир у коме су се нашле. То се показало као велика заблуда и у крајњој инстанци непознавање саме природе религија. Религије су целовити системи и имају како смо рекли своје погледе не све сегменте друштвеног живота па и на политику. Али док хришћанство омогућава секуларизам који се уклапа у његову догму, ислам то не може. Бити муслиман значи интегрално применити прописе ове вере, самим тим и политичко учење. То онда последично значи укидање мултикултурализма и стварање друштва у коме нема равноправности различитих религија а нека религијска учења се сасвим забрањују, какви су политеистички облици веровања али и атеизам. Европски политичари су то коначно почели да признају. Али то не треба да се схвати како ће се веома брзо одустати од мултикултурализма. Може се десити да он још дуго потраје. Дефинитивно се неће лако престати са пропагирањем овог учења. Али оно што је сигурно то је да су најважнији политичари и вође Европе постали свесни да тај модел коегзистенције различитих религија није успео. Што не значи да неки други не могу да постоје. Али то је већ друго питање.

Miroljub Jevtic

MULTICULTURAL SOCIETY AND RELIGION

Summary

The idea of multiculturalism is the dominant idea of regulating relations among members of different cultures and religions in Western Europe, North America and Oceania. It rests on the assumption that the future of the world is to mix different cultures. And their coexistence is quite possible in conditions of equality and the existence of the secular political systems. In this idea West have invested substantial resources and a lot of power. Time, however, shown that this is not an achievable goal. And about that have openly declared all the leading politicians of Western Europe.

Keywords: multicultural society, religion, conflict, blending cultures, the impossibility

ЛИТЕРАТУРА

- Abe W. Ata, „Adjustment and Complications of Catholic and Inter-faith Intermarriages“, *Политикологија религије*, бр. 2/2007, год. 1.
- Александар дел Вал, *Исламизам и Сједињене Државе, алијанса против Европе*, Службени лист, Београд, 1998.
- Александар Јовановић, Милена Пешић, „Мултикултурализам и индивидуална права“, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2010.
- Жељко Пантелић, „Европа на прагу вечног мира“, *Вечерње новости*, 2.12.2004.
- Zoran Matevski, „Religious Dialogue and Tolerance - Theoretical and Practical Experiences of Differences and Similarities“, *Политикологија религије*, бр. 1/2007, год. 1.
- John Rex, *Secular Substitutes for Religion in the Modern World*, *Политикологија религије*, бр.1/2007, год. 1.
- Куран, превод Бесима Коркута, Старјешинство Исламске заједнице БИХ, 1984.
- Ли Херис, *Самоубиство разума - претња радикалног ислама Западу*, Данграф, Београд, 2009.
- Љубиша Митровић, „Религија, медији и култура мира“, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2010.
- Chris Allen, *Fear and Loathing: The Political and Loanhing: The Political Discours in Relations to Muslims and Islam in The British Contemporary Seting*“, *Политикологија религије*, бр. 2/2010, год. 4.
- Мирољуб Јевтић, „Political Science and Religion“, *Политикологија религије*, бр. 1/2007, год. 1.
- Мирољуб Јевтић, „Religion and Relations between Genders“, *Политикологија религије*, бр. 1/2008, год. 2.
- Мирољуб Јевтић, „Политикоректност и екстремизам“, *Свободна мисл*, бр. (1569) 7-8/2006, ИССН 0869-4435, Москва.
- Мохамед Хосеин Табатабаи, *Шије у исламу*, Културни центар при амбасади Исламске Републике Ирана у Београду, недатирано
- Петар Матић, Миша Стојадиновић, „Либерални национализам: У потрази за изгубљеним идентитетом“, *Политичка ревија*, бр. 1/2010.
- Раденко Марић, „Друштвено-етички изазови процеса глобализације“, *Политичка ревија*, бр. 3/2010.
- „Secularism versus Religion“, *Политикологија религије*, бр. 2/2009, год. 3.
- Семјуел Хантингтон, „Судар цивилизација“, у *Националне мањине - у међународном и југословенском правном поретку*, Београд, 1997.
- Semuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and Remeking of Word Order*, Simon & Schuster, New York, 1996.
- Френсис Фукујама, „Крај историје“, *Трећи програм*, бр. 84/1990.
- „Contre les batisseurs de mosques“, *Le Monde* 5.10.1989, стр. 2 .

Интернет сајтови

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html> (Доступно 28.2.2011)

<http://www.blic.rs/Vesti/Svet/233961/Avganistanac-osudjen-na-smrt-zbog-prelaska-u-hriscanstvo> (доступно 28.2.2011)

<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/532731/Izvinjenje+zbog+karikature+Muhameda.html> (доступно 28.2.2011)

http://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89meutes_de_2005_dans_les_banlieues_fran%C3%A7aises (доступно 1.3.2011)

http://en.wikipedia.org/wiki/Theo_van_Gogh_%28film_director%29 (доступно 1.3.2011)

BBC SERBIAN.com, subota 10. septembar 2005.

<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11559451> (доступан 1.3.2011)

<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11559451> (доступан 1.3.2011)

Resume

The sudden industrial development in the 20th century made possible to overcome a physical distance between different cultures. So it happened that due to many factors, some members of the religions began to settle in areas where previously have not been living. As a result, the streets of Paris. London and Berlin. New York ... where they once lived only whites, Christians, French, British, Germans ... began to become more and more living place for members of other races, Islam, Hinduism, Buddhism and so on.

The arrival of these people was the need of the host countries. Because birth rate reduced and it affect labor force in these countries and they need a new workers. Newcomers brought with them their culture and religion .Those culture and religion are differents from the culture and religion of the host countries .When the question of the meeting of those cultures and religions and ways of regulating their relations was raised, the idea that the host society should be developed as multicultural is accepted . Society in which, each religion live in peace with others: Christians with Muslims, Buddhists with Christians and others, Hindus with Christians and others and so one. Framework in which the common life unfolded is a secular political system. It was taken as normal that all these religions can live side by side with his own culture and practice this religion among themselves and to communicate with others religions through secular political system It was clear rapidly that it is not possible. The conflicts started to emerge . Some peoples spoke about this .Ruling structures condemned those who spoke about conflict. But when the conflict started to increase discussion of them could have not been avoided. So that the most important political leaders of the three major EU countries: Germany, Britain and France: Chancellor Angela Merkel, Prime Minister David Cameron and President Nicolas Sarkozy at the end had to admit that multiculturalism as a

project failed and that their society must return to the strengthening of national identity. We will see what will be the future.

* Овај рад је примљен 23. јуна 2011. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. августа 2011. године.